

O TROŠKOVIMA KRIVIČNOG POSTUPKA IZ UGLA POSTAVLJENIH BRANILACA

Zakonik o krivičnom postupku (u daljem tekstu: ZKP) u Glavi 13. (čl. od 261 do 268) govori o troškovima krivičnog postupka.

Međutim, utisak je da u pogledu troškova postupka, odnosno dosuđenja i isplate istih, ima dosta nejasnoća i prostora za različito postupanje sudova i tužilaštava, što u praksi stvara probleme, posebno postavljenim braniocima i punomoćnicima oštećenih lica.

U nameri da podstaknemo rešavanje ovog problema, pokušaćemo da ukažemo na položaj izabranog branioca, branioca po službenoj dužnosti i postavljenog punomoćnika oštećenom, sa aspekta dosuđenja i naplate nagrade i nužnih izdataka, posmatrano kroz predistražni i krivični postupak.

Članom 261. stav 1. ZKP propisano je da su troškovi krivičnog postupka izdaci učinjeni povodom postupka od njegovog pokretanja do njegovog završetka. Već na ovom mestu pojavila se u praksi dilema da li troškovi postupka koji su nastali pre donošenja naredbe o sprovođenju istrage (čl. 7. st. 1 tač. 1. ZKP), spadaju u troškove krivičnog postupka. Konkretno, u situaciji kada je postavljen branilac od strane javnog tužioca, pre nego što je osumnjičeni saslušan pred policijskim službenicima i pre nego što je doneta naredba o sprovođenju istrage.

Ako se uzme da krivični postupak počinje donošenjem naredbe o sprovođenju istrage, odnosno određivanjem pritvora ili podnošenjem optužnog predloga i zakazivanjem glavnog pretresa u skraćenom postupku, odmah se može utvrditi da navedenu dilemu stvara neprecizna zakonska formulacija, jer bi striktnim tumačenjem svi troškovi učinjeni pre formalnog otpočinjanja postupka bili isključeni iz troškova postupka.

U praksi smo naišli na različite odluke:

Vrhovni kasacioni sud u presudi KZZ OK . 5/16 od 30.03.2016. godine, zauzima stav da u slučaju izabranog branioca, troškovi koje je imao okrivljeni angažovanjem branioca u predistražnom postupku, smatraju se troškovima krivičnog postupka, o kojima se odlučuje u skladu sa odredbom čl. 263 do 265 ZKP. Po navedenoj odluci u slučaju izabranog branioca troškovi koje je imao okrivljeni angažovanjem branioca u predkrivičnom postupku u vidu nagrade i nužnih izdataka, moraju se smatrati troškovima krivičnog postupka o kojima se odlučuje u skladu sa odredbom čl. 263 do 265 ZKP i ne mogu padati na teret organa unutrašnjih poslova.

Međutim, kada je u pitanju postavljeni branilac od strane javnog tužioca, u identičnoj situaciji, (pre nego što je okrivljeni saslušan pred policijskim službenicima i pre nego što je doneta naredba za sprovođenje istrage), stav Vrhovnog kasacionog suda je drugačiji.

Na postavljeno pitanje: Da li troškovi koji su nastali tom prilikom spadaju u troškove krivičnog postupka, budući da čl. 261 st. 1. ZKP propisuje da su troškovi krivičnog postupka troškovi od njegovog pokretanja do završetka, a čl. 7 st. 1 tačka 1 ZKP propisuje da je taj krivični postupak pokrenut donošenjem naredbe o sprovođenju istrage, ogovor koji je dalo Krivično odelenje Vrhovnog kasacionog suda na sporna pitanja nižestepeni sudova sa sednice od 24.11.2014. godine glasi: "Krivični postupak se u smislu čl. 7 st. 1 tač. 1. ZKP, pokreće donošenjem naredbe o sprovođenju istrage, pa troškovi postupka nastali pre donošenja te naredbe ne spadaju u troškove krivičnog postupka u smislu čl. 261 st. 1 ZKP. Čemu razlika u položaju izabranog i postavljenog branioca, ostaje nejasno.

Prateći zakonske odredbe glave 13 ZKP, uočava se da zakonodavac nije dao mogućnost da tužilac odlučuje konačno o troškovima postupka, već samo odredbom člana 261. stav 4. ZKP daje mogućnost da "organ postupka" isplati unapred troškove svedoka, veštaka, stručnih savetnika, prevodioca, tumača i stručnih lica, troškove uviđaja, prevoza i dovođenja okrivljenog, putne troškove službenih lica, troškove lečenja okrivljenog u pritvoru, tehničkog pregleda vozila, analize uzoraka i prevoza leša do mesta obdukcije, kao i nužne izdatke postavljenog branioca i punomoćnika. Očigledno je zakon išao za tim da o ovim troškovima i ko ih snosi, konačno odlučuje sud, a organ postupka koji ih je prethodno isplatio je u obavezi da o tome sastavi odgovarajući popis troškova, koji će uneti u spise predmeta. Na taj način su ostale nerešene situacije u kojima se postupak pokreće i završava u tužilaštvu.

Organi postupka, sud i tužilaštvo, imaju odvojene budžete, pa se u praksi insistira da se učesnici u postupku (konkretno branioci) jasno odrede od koga zahtevaju naknadu troškova.

U cilju rešavanja ovog pitanja, pronalazena su različita rešenja od strane naših sudova i tužilaštava, koja su stvorila različitu praksu. Većina rešenja se svodila na to da tužilaštvo odlučuje o troškovima za sve radnje preduzete u tužilaštvu (pa i nagradu za rad branioca) bez obzira da li će biti podignuta optužnica, odnosno podnet optužni predlog ili je postupak i okončan u tužilaštvu, a sud odlučuje o svim troškovima za radnje preduzete pred sudom.

Javni tužilac je praktično pre podnošenja optužnog akta rešavao o svim troškovima učinjenim do tog trenutka, kao i u slučaju da nakon dokaznih radnji odbaci krivičnu prijavu ili nakon istrage odustane od krivičnog gonjenja. Ukoliko su troškovi padali na teret budžeta, isplaćivali su se iz budžeta tužilaštva.

Međutim, ne mali je broj predmeta u kojima je podignuta optužnica, odnosno podnet optužni predlog (istražni postupak je završen), a odluke tužilaštva o troškovima branioca i punomoćnika nisu donete.

Najčešći razlog za to tužilaštva nalaze u čl. 261 st. 4 ZKP pozivajući se da su u obavezi da isplaćuju samo nužne izdatke postavljenog branioca i postavljenog punomoćnika iz sredstava organa postupka unapred, a ne i nagradu branioca, odn. punomoćnika. U situacijama kada su branioci postavljali zahteve na ime nagrade za rad u istražnom postupku, donošena su rešenja kojima su ti zahtevi odbijani.

Po žalbama na ova rešenja sudovi su postupali tako što su usvajali žalbe branilaca i odluke tužilaštava ukidali ili preinačavali obavezujući tužilaštvo da isplati troškove nagrade i naknade za rad branilaca.

Sudovi su takav stav zauzimali primenom odredbe čl. 268 ZKP koja propisuje da se naknada troškova postupka bliže uređuje aktom ministra nadležnog za poslove pravosuđa, (trenutno u primeni Pravilnik o naknadi troškova u sudskim postupcima "Sl. RS. br.9" od 05.02.2016.), te da se prilikom odlučivanja o troškovima krivičnog postupka ne može mimoići njegova primena.

U čl. 23 Pravilnika propisano je da branilac ima pravo na naknadu troškova i nagradu za rad, a čl. 33 u vezi sa čl. 4 Pravilnika obavezuje tužioca da on o tim troškovima odluči i da iste isplati iz svojih sredstava.

Kako se radi o Pravilniku kojim se uređuje naknada troškova u sudskim postupcima čl. 33 je određeno da o zahtevu za naknadu troškova odlučuje sud, a kada se radnja u postupku vrši pred zamoljenim organom, o zahtevu odlučuje zamoljeni organ. Međutim, čl. 4 Pravilnika određeno je da se odredbe ovog Pravilnika shodno primenjuju i na naknadu troškova (pa i nagradu branioca), koji su nastali u predistražnom i krivičnom postupku koji vodi javno tužilaštvo ili drugi organ postupka, što znači da u tim slučajevima o zahtevima za naknadu troškova odlučuje tužilac ili drugi organ postupka pred kojim je radnja preduzeta.

Obaveza organa postupka, u ovom slučaju tužilaštva, je da navedene troškove isplati iz svojih sredstava, kao i da ih unese u popis troškova koji se prilažu u spis a što je propisano odredbama člana 34. i 35. Pravilnika (ovakav stav da je organ postupka dužan da braniocu po služ. dužnosti pored naknade dosudi i nagradu troškova zauzet je u odluci Vrhovnog kasacionog suda KZZ-284/15 od 26.05.2015. godine).

Nasuprot navedenom stavu, u većini slučajeva tužilaštva istrajavaju na striktnom tumačenju čl. 261 st. 4 ZKP, odn. da se iz sredstava organa unapred isplaćuju samo nužni izdaci postavljenog branioca i punomoćnika, a ne i nagrada i donose odbijajuća rešenja. Različiti stavovi suda i tužilaštava dovode do velikog broja žalbi, stvaraju nove troškove postupka (sastav žalbe), do opterećenja sudova većim brojem predmeta, do dugog vremenskog perioda do konačnog rešenja i mogućnosti naplate troškova postavljenog branioca. Na opisani način postavljeni branioci i punomoćnici su dovedeni u vrlo nepovoljan položaj. Nije svedjedno koji će organ postupka i kad dosuditi a potom isplatiti troškove. Najčešće u praksi branioci godinama ne dolaze do mogućnosti naplate troškova nagrade.

Ista se dilema pojavljuje i u pogledu dosuđenja i isplate nagrade postavljenom braniocu i punomoćniku posle podizanja optužnog akta. Deo sudske prakse smatra da u konkretnoj situaciji treba striktno tumačiti odredbe čl. 261. st. 4. čl. 264-266 ZKP kada je u pitanju plaćanje branilaca određenih po službenoj dužnosti. Navedene zakonske odredbe predviđaju da bi sud unapred isplatio samo eventualno nastale nužne izdatke, a pitanje naknade branilaca bilo bi rešavano po okončanju postupka i u tom slučaju nagradu postavljenom braniocu bi plaćalo osuđeno zastupano lice, uz mogućnost da se ona prevali na državu u slučaju lošeg imovnog stanja osuđenog. Smatramo da ovakvo rešenje nije

prihvatljivo jer nosi rizik da postavljeni branioci nikada ne naplate svoj rad ili da naplata traje godinama. Sa druge strane ovakva situacija može dovesti do ne prihvatanja odbrana po službenoj dužnosti.

Sledeća situacija se uočava kad sud obustavi postupak ili se optužba odbije ili se okrivljeni oslobodi od optužbe. Praksa je da sudovi odbijaju da donose odluku o troškovima (nagradama branioca) za radnje učinjene pre podnošenja optužnog akta (učinjene pred tužilaštvom) i rešavaju samo o troškovima nastalim pred sudom. To u praksi znači da, sud donese odluku o nagradi i naknadi za rad branioca ili punomoćnika, samo za radnje koje su preduzimate pred sudom, a za one koje su preduzete pred tužilaštvom odbija da donese odluku i upućuje branioca da podnese zahtev tužilaštvu da o tim troškovima odluči. Ovakve odluke su podstaknute iz razloga što sud krivični postupak ne posmatra kao jednu celinu, nego je prioritetno iz čijeg budžeta, odn. budžeta kog organa će se troškovi isplatiti. Pitanje je koliko je takvo rešenje opravdano i uputno.

Slažemo se sa mišljenjem većeg dela sudske prakse da je logično rešenje da tužilac meritorno odluči o svim troškovima kada se postupak završi pred tužilaštvom u svim situacijama koje zakon predviđa: 1) u redovnom postupku, kada je krivični postupak pokrenut donošenjem naredbe o sprovođenju istrage, a istraga nakon toga bude obustavljena u skladu sa odredbom člana 308. ZKP; 2) u skraćenom postupku, kada krivični postupak uopšte i ne bude pokrenut i tužilac donese rešenje o odbacivanju krivične prijave u skladu sa odredbom čl. 284. i 499. stav 2. ZKP; i 3) u skraćenom postupku, kada okrivljenom bude određen pritvor, pa nakon sprovedenih dokaznih radnji tužilac odustane od daljeg krivičnog gonjenja.

Nakon donošenja rešenja kojim se odbacuje krivična prijava i nakon odustanka od krivičnog gonjenja, tužilac bi bio dužan da reši pitanje svih troškova postupka. Kako u sve tri situacije troškovi padaju na teret budžeta (shodnom primenom odredbe člana 265. stav 1. ZKP), isplaćivali bi se iz budžeta tužilaštva.

Ako bi, nakon sprovedene istrage, ili preduzetih dokaznih radnji bio podignut optužni akt i postupak se završio odlukom suda (presudom ili rešenjem), mišljenja smo da bi sud trebalo da odluči i o konačnom snošenju svih troškova tog postupka, bez obzira da li su u pitanju radnje preduzete pred tužiocem ili pred sudom. U toj situaciji sud bi uzeo u obzir koji troškovi su prethodno isplaćeni od strane javnog tužioca i odlučio bi ko te troškove konačno trebalo da snosi.

Takvo stanovište je zauzeo i Vrhovni kasacioni sud u presudama Kzz 462/2014 od dana 21.5.2014. godine i Kzz 729/2014 od dana 22.10.2014. godine. Naime, odlučujući po zahtevu za zaštitu zakonitosti republičkog javnog tužioca protiv pravosnažnog rešenja prvostepenog suda, Vrhovni kasacioni sud je u presudi Kzz 729/2014 našao da je prvostepeni sud pogrešio kada je odbio da isplati troškove branioca po službenoj dužnosti, za radnje preduzete pred javnim tužilaštvom, te mu dosudio samo troškove za radnje preduzete pred sudom. Prvostepeni sud se u svojoj odluci pozvao na odredbu člana 261. stav 4. ZKP, kojom je propisano da se nužni troškovi postavljenog branioca isplaćuju iz sredstava organa postupka, a da je za radnje preduzete tokom istrage organ postupka bio

javni tužilac. Vrhovni sud je pak našao da troškovi postavljenog branioca, navedeni u dostavljenom troškovniku (troškovi prisustvovanja saslušanju osumnjičenom i ispitivanju svedoka), a u skladu sa advokatskom tarifom, ne predstavljaju nužne izdatke, već nagradu, koju javni tužilac nije dužan da isplati. Nakon ukidanja pravosnažnih rešenja prvostepenog i drugostepenog suda i vraćanja predmeta prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje, prvostepeni sud je rešenjem K. br. 7806/2013 od dana 9.1.2015. godine usvojio zahtev branioca za naknadu troškova za prisustvovanje dokaznim radnjama pred javnim tužiocem. Međutim, u praksi nailazimo i dalje na odluke koje donose sudovi a koje su suprotne stavu Vrhovnog kasacionog suda iznetom u presudi KZZ 729/2014.

Na ovom mestu ukazujemo i na raznolikost prakse u pogledu akta kojim tužilaštva odlučuju o troškovima. Dosadašnja praksa je pokazala da javni tužilac o troškovima odlučuje naredbom ili rešenjem kada usvaja sve troškove navedene u dostavljenim troškovnicima. Na naredbu žalba nije dozvoljena, na rešenje jeste. Takođe odlučuje uglavnom rešenjem, kada delimično usvaja zahtev za isplatu troškova ili kada ih odbija.

Imamo još jednu dilemu i to kada je u pitanju primena odredbe čl. 265 st. 6. ZKP, a u situacijama kada od strane tužilaštva ne bude usvojen zahtev za naknadu troškova branioca (nužnih izdataka i nagrade) ili o njemu taj organ ne donese odluku u roku od 3 meca od dana podnošenja zahteva. Kako tumačiti čl. 265 st. 6. ZKP. Striktnim tumačenjem čl. 265 st. 6. ZKP njegova primena je moguća isključivo u situaciji kada sud ne usvoji zahtev za naknadu troškova ili ne donese odluku o zahtevu u roku od 3 meca od dana podnošenja zahteva a ne i drugi organi koji učestvuju u krivičnom postupku. Da li se pravo iz čl. 265 st. 6 ZKP može koristiti i kada tužilaštvo o zahtevu branioca ne donese odluku u roku od 3 meca od dana podnošenja zahteva.

Očekujemo da će se kroz najavljene izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku, posveti pažnja glavi 13 ZKP i da će detaljnije i preciznije biti rešena sporna pitanja. Učesnicima u postupku mora biti jasno od koga treba da zahtevaju naknadu troškova, i svakako im nije svejedno da li će im troškovi biti nadoknađeni odmah po preduzimanju pojedinih radnji, ili po okončanju čitavog krivičnog postupka koji može trajati godinama.

U praksi uočavamo još jedan problem koji se odnosi na dosuđenje branilačkih troškova po osnovu obavljenog rada. Naime, dešava se da sudovi "procenjuju" koje su radnje odbrane nužne, a koje nisu nužne, odnosno koje je celishodno platiti a koje nije. Smatramo da ovakvi postupci nemaju nikakvo uporište u zakonu, a direktno su suprotni čl. 23. st. 1 Zakona o advokaturi kojim je predviđeno da advokat ima pravo na nagradu i naknadu troškova za svoj rad, u skladu sa Tarifom koju donosi AKS. Advokatima pripada pravo na naknadu za obavljeni rad i smatramo da nije zakonito postupanje slobodne procene celishodnosti preduzetih radnji.

Advokat Biljana Đurić